

НАУЧНО ИСТРАЖИВАЧКИ ПРОЈЕКАТ
“Правни аспекти савремених друштвених кретања у Републици Србији” -
за период 01.01.2019. – 31.12.2021. године

Издавач

Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици,
Правни факултет

За издавача

Проф. др Душанка Јововић, декан

Главни и одговорни уредник

Проф. др Јелена Беловић, руководилац пројекта

Секретар пројекта

Проф. др Страхиња Миљковић

Уређивачки одбор

Проф. др Душанка Јововић

Проф. др Владимир Боранијашевић

Проф. др Олга Јовић Прлаиновић

Проф. др Дејан Мирковић

Доц. др Бојан Бојанић

Доц. др Здравко Грујић

Технички уредник

Младен Тодоровић

Дизајн корица

Кварк Краљево

Штампа

Кварк Краљево

Тираж:

50 примерака

ISBN 978-86-6083-067-0

**Штампање овог зборника помогло је Министарство просвете, науке и
технолошког развоја Републике Србије**

Др Данијела ПЕТРОВИЋ*

342.738:004.378.5
004.738.5:316.472.4

ПОВРЕДА ПРАВА НА ПРИВАТНОСТ КАО ПОСЛЕДИЦА ЗЛОУПОТРЕБА ДРУШТВЕНИХ МРЕЖА

Апстракт: Свакодневну употребу компјутерске технике прате бројне злоупотребе, односно излагање корисника друштвених мрежа различитим облицима насиља. Злоупотребом података, преварама, али и насиљем повређују се људска права као законом гарантована права. Повреда права као последица коришћења и злоупотреба друштвених мрежа односи се и на повреду права на приватност. Велики број корисника друштвених мрежа свакодневно поставља своје податке у виду слика, записа и сл. на неку од мрежа, а да није довољно упознат са могућностима злоупотреба. Чињеница да је ова област недовољно или неадекватно регулисана омогућава великом броју појединаца или група које су склоне повреди права, да то чине, а да не снесу последице свога понашања, што ствара подстицаје да се са таквим понашањем настави. Заштита права на приватност може се остварити контролисаним откривањем личних података, пријавом злоупотреба и насиља и стварањем правног оквира и законских механизма. Анализом у раду указаће се на облике злоупотреба података и других облика повреда права на приватност, али и на друге негативне појаве условљене применом друштвених мрежа и интернета уопште, као и на неопходност интензивније активности законодавца у регулисању ове области.

Кључне речи: *приватност, злоупотреба, друштвене мреже.*

УВОД

Развој савременог информатичког друштва условио је пораст значаја информације као феномена који се користи у свакодневном животу, али и свим наукама. Остваривање било ког облика комуникације подразумева обраду информација и података и њихову адекватну дистрибуцију. Количина информација и брзина преноса условили су бројне позитивне, али и негативне појаве. Могућност информисања, али и ширења информација путем друштвених мрежа олакшала је и смањила трошкове комуникације,

* Доцент, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Правни факултет, daniijela.petrovic@pr.ac.rs

али и омогућила злоупотребе и ширење нетачних и лажних информација. У мору информација неопходно је утврдити и проверити поузданост објављених информација и њиховог извора. Свакодневно смо сведоци бројних злоупотреба и насиља на друштвеним мрежама које се односе на повреду права на приватност физичких лица, али и информација којима се нарушава углед правних лица. Чињеница да се остваривање права на накнаду штете због повреда наведених права не остварује, или су износи накнаде значајно нижи од штете која је настала, делују подстицајно да се са повредама права путем друштвених мрежа настави. Неопходност адекватне регулације ове области из тог разлога је очекивана и оправдана.

1. ЗАШТИТА ПРАВА НА ПРИВАТНОСТ У УПОРЕДНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ И ЗАКОНОДАВСТВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Потреба људи за повезивањем и комуникацијом доживела је експанзију појавом интернета као интерперсонализованог медија чија је примена омогућила пројекцију реалног друштвеног живота у виртуелном простору. Присуство и примена интернета у свакодневном животу утицали су и обликовали активности људи и њихове навике, али и омогућила немалом броју људи да изнесе своје ставове и мишљење за које у реалном животу немају могућности.¹ Примена интернета има много позитивних страна, али је у исто време мултипликовала могућност повреде бројних права појединаца, међу којима је све чешћа повреда на приватност. Иако потпуна дефиниција приватности није дата аутори који за предмет анализе имају појам и право на приватност под појмом приватности подразумевају право појединаца да не буде узнемиран.² Концепт приватности

¹ Према подацима Републичког завода за статистику за 2019. годину у Републици Србији 80,1% домаћинстава поседује интернет прикључак. Интернет користи 77,4% лица, док га 19,4% лица никад није користило. Преко 3.810.000 лица користи интернет сваког или скоро сваког дана. За потребе пословања, интернет користи 99,8% предузећа, док веб-сајт поседује њих 83,6%. Друштвене мреже за потребе пословања користи 47,4% предузећа, Републички завод за статистику, доступно на <https://www.stat.gov.rs/>, приступљено 10.08.2020

² Милан Николић: „Практични аспекти заштите приватности корисника и безбедности комуникационих мрежа и услуга у Србији“, http://www.telekomunikacije.rs/arhiva_brojeva/peti_broj/milan_nikolic_prakticni_aspekti_zas_tite_privatnosti_korisnika_i_bezbednosti_elektronskih_komunikacionih_mredja_i_usluga_u_sr_biji_305.html, приступљено 15. 08. 2020. године

подразумева мултидимензионални приступ који обухвата информатичку, физичку, социјалну, психолошку приватност.³

Повреда права на приватност дуго је присутна и позната у историји развоја људског друштва и цивилизације. Први радови чија је тема била повреда, али и заштитита права на приватност настају крајем XIX века, односно 1890. године у часопису *Harvard Law Review* у чланку „*The Right of Privacy*“ аутора S. Warren – L. Brandies.⁴ Остваривање и признавање права на приватност и заштита приватног живота у судској пракси САД присутне су од 1930. године. Заштита којом су обухваћена права на сметање поседа (*trespass*) и лишавање угледа (*defamation*) остварује се путем деликата из *common law*-а. Поред наведених заштита права на приватност односи се на заштиту од продирања у стан, прислушкивања телефона, тајног снимања (*intrusion*), објављивања приваних података без обзира да ли се њима наноси штета части и угледу (*public disclosure*), погрешне представе лица у јавности, односно повреде права на интегритет (*false light*) и друга права.⁵

У Немачкој је пресудом у случају Шахт Лезербриф 1954. године Савезни суд Немачке признао *опште лично право и право сваког човека на тајну сферу*. Пресуда је донета у складу са бонским уставом према коме је право на тајност писама признато као право личности.⁶

Заштита права на приватност у Француској регулисана је законом од 1970. године. Развојем судске праксе у области заштите права личности омогућена је заштита од објављивања тајних података којима су обухваћене и службене тајне.⁷

Заштита права на приватност предвиђена је и гарантована бројним документима на нивоу Европе. Основ заштите чини Европска Конвенција о заштити људских права и основних слобода којом је у чл. 8 предвиђена заштита приватног и породичног живота.⁸ Поред Конвенције донето је и више директива са циљем што обухватније заштите права на приватност. Директивом 95/46/ЕС штите се интереси појединца као потрошача, али и заштита права на приватност која је угрожена економским интересима

³ Марија Бобан: „Право на приватност и право на приступ информацијама у савременом, информацијском друштву“, *Зборник радова Правног факултета у Сплиту*, год. 49, 3/2012, фн. 38;

⁴ Водинелић Владимир, *Грађанско право – уводне теме*, Номос, Београд, 1991, (фуснота 2), стр. 918 и даље.

⁵ Драгица Попеску, *Грађанскоправна заштита права приватности од повреда путем масмедија*, Правни факултет Универзитета Унион; Службени гласник, 2008, стр. 21.

⁶ *Ibid.* стр. 20.

⁷ Алојзиј Финжгар, *Права личности*, Службени лист СФРЈ, Београд, 1988, (фуснота 1), стр. 139, наведено према чл. 9 *Code civil*, додатним законом бр. 70-643 од 17.07.1970.

⁸ Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода (Рим, 1950), („Службени лист СЦГ“ Међународни уговори бр. 9/2003).

корпорација и државе. Директивом је предвиђена заштита података који су прикупљени традиционалним начинима за прикупљање података, али и података који се прикупљени и обрађују се у оквиру рачунарских система.⁹ Развој телекомуникација условио је доношење директиве 97/66/ЕС којом је прецизирана дистрибуција, чување и одлагање података. Као допуна Директиви 95/46/ЕС донета је Директива 2002/58/ЕС са циљем заштите права на приватност у електронским комуникацијама.¹⁰ Допуном ове директиве у 2009. години предвиђена је заштита тајности података о личности, употреба Интернет колачића (*cookies*), али и овлашћења оператера да против емитера нетражених порука и спамовања предузимају мере. Директива 95/46/ЕС укинута је уредбом 2016/679 Европског парламента и Савета о заштити физичких лица у вези са обрадом података о личности и слободном кретању.¹¹

Поред законског оквира у области заштите права на приватност велику пажњу дигиталног света привлаче спорзуми који се односе на приступе информацијама, а један од значајнијих потписан је од стране Европске уније и САД 2000. године којим је властима САД био омогућен приступ подацима становника Европе. Реч је о Споразуму „Сигурна лука“ („*Safe Harbor*“) који је након 15 година укинут јер није гарантовао заштиту прикупљених података.¹²

Заштита права на приватност у Републици Србији гарантована је Уставом.¹³ Приватност се према Уставу односи на неповредивост стана, право на тајност писама и пошљици и заштиту података личности. Према члану 40. став 1. Устава РС стан је неповредив и нико не може ући у стан и друге просторије против воље држаоца нити у њима вршити претрес без писмене одлуке суда. Претрес се може вршити у присуству држаоца стана или два пунолетна сведока. Изузетак од наведеног могућ је у случају

⁹ Directive 95/46/EC of the European Parliament and of the Council of 24 October 1995 on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data), <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=celex:31995L0046>, 1995, године и <http://eurlex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=URISERV:114012>, претражено 15.08.2020

¹⁰ Directive 2002/58/EC of the European Parliament and of the Council of 12 July 2002 concerning the processing of personal data and the protection of privacy in the electronic communications sector. Directive on privacy and electronic communications, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32002L0058:en:HTML>, претражено, 15.08.2020

¹¹ European Commission (2016): Reform of EU data protection rules. Dostupno na http://ec.europa.eu/justice/data-protection/reform/index_en.htm (20.08.2020)

¹² Donnees personnelles: 1° après – Safe Harbor, “Le Monde“ 8.10. 2015, p. 8

¹³ Устав Републике Србије „Сл. гласник РС“ 98/2006.

непосредног лишавања слободе учиниоца кривичног дела или отклањања непосредне опасности по људе и имовину.¹⁴ Тајност писама и других средстава комуницирања гарантована је ставом 41. Устава. И у случају заштите права на неповредивост тајности писама и других средстава комуницирања постоје одступања која се односе на дозволу да се на основу одлуке суда, ако је то неопходно ради вођења кривичног поступка или заштите безбедности земље, може вршити увид у преписку, али на одређено време у складу са потребама поступка. Заштити података о личности такође је предвиђена и гарантована Уставом, али се прикупљање, обрада, коришћење података о личности регулишу другим законима. Употреба и обрада података остварује се у складу са сврхом прикупљања, а свака злоупотреба и неовлашћено коришћење санкционише се и судски штити.¹⁵

Заштита података о личности у правном систему Републике Србије регулисана је Законом о заштити података о личности¹⁶, према коме је „податак о личности“ *сваки податак који се односи на физичко лице чији је идентитет одређен или одредив, посредно или непосредно, било да је реч о идентификационом броју, имену, подацима о локацији, идентификатора у електронским комуникационим мрежама или једног или више обележја његовог физичког, физиолошког, генетског, менталног, економског, културног и друштвеног идентитета.*¹⁷ Прикупљени подаци о личности се обрађују што подразумева копирање, увид у документа, слање и сл., а сама обрада података није противзаконита уколико је јасно дефинисана њена сврха, односно намена. Обрада података од стране послодаваца и овлашћених лица има основу у бројним законима (Закон о раду, Закон о пореском поступку и пореској администрацији и сл.). Важно је нагласити да је за обраду података неопходно да личност о чијим се подацима ради да сагласност на основу које се подаци могу обрађивати.

Уколико лице на кога се подаци односе сматра да су подаци и њихова обрада супротни одредбама Закона, заштиту података може да оствари поношењем притужбе Поверенику за информације од јавног значаја и заштиту података о личности, подношењем тужбе за заштиту својих права против руководиоца или обрађивача података или тужбу за накнаду штете због незаконитог руковања подацима пред основним судом.¹⁸

¹⁴ Чл. 40., ст. 2. Устава РС.

¹⁵ Чл. 42., ст. 2. Устава РС.

¹⁶ Закон о заштити података о личности, „Сл. гласник РС“ 87/2018.

¹⁷ Чл. 4 Закона о заштити података о личности.

¹⁸ Право на приватност и заштиту личних података према новом Закону о заштити података о личности, www.parafraf.rs приступљено 20.08.2020

У циљу повећања информационе безбедности у Републици Србији је донета Стратегија развоја информационог друштва до 2020. године¹⁹ којом је предвиђено унапређење правног и институционалног оквира за информатичку безбедност, заштита критичне инфраструктуре, борба против високотехнолошког криминала и научноистраживачки рад у области информатичке безбедности. Циљ стратегије јесте повећање сигурности корисника интернета, али и повећање поверења у институције и заштиту података.

2. ЗАШТИТА ПРАВА НА ПРИВАТНОСТ НА ДРУШТВЕНИМ МРЕЖАМА

Друштвене мреже представљају сервисе који омогућавају корисницима да путем профила успостављају везе са ширим кругом корисника, односно са кругом лица која сматрају пријатељима. Приступ мрежама је релативно једноставан, због чега је доступан широком кругу корисника и подразумева регистравање и уношење личних података, након чега се може приступити некој од мрежа и постати корисник. Иако се под мрежом дуго и најчешће сматрао Facebook, број мрежа који се користи се непрекидно повећава а у најчешће коришћене спајају Twitter, You Tube, Instagram, MySpace, Google+, LinkedIn, Last FM, Netlog, Orkut, Badoo, Bebo, Friendster, Medina, Xanga и друге.

Примена друштвених мрежа од стране великог броја корисника, анонимност, али и недовољна правна регулисаност ове области условили су бројне повреде права корисника друштвених мрежа и наметнули потребу за њиховом заштитом.

Заштита права на приватност односи се на заштиту права на приватни живот и права на личне записе (попеску 26). Право на приватни живот је *апсолутно субјективно право, јер је диспозиција сваког физичког лица да ли ће упознати друге са својим животом, односно допустити им да сазнају за „активности и стања у којима се налази.“*²⁰ Дефинисање појма приватног живота је комплексно, тако да и суд у Стразбуру није понудио јасну и прецизну дефиницију приватног живота. Појам приватног живота сматра се ширим појмом од појма права приватности јер обухвата област у којој сваки појединац може слободно да развија и испуњава своју личност у односу са

¹⁹ Стратегија развоја информационог друштва у Републици Србији до 2020. године („Службени гласник РС“ бр. 51/2010).

²⁰ Саша Гајин, Накнада штете у случају повреде права на лик, *Правни живот*, бр. 11-12/1992, (фуснота 1), стр. 163-170.

другим и према спољашњем свету.²¹ Поред заштите приватног живота важно је указати на неопходност заштите породичног живота који према ставу суда није ограничен само на породице засноване у браку већ може да обухвати и друге *de facto* односе.²²

Заштитом права на личне записе штити се право на лик, право на глас и право на личне записе. Нашим правним оквиром (који је у складу са континенталним) нису предвиђени деликти за повреде права приватности, већ се сваки конкретан случај решава у складу са материјалним правом.²³

Под појмом приватности подразумева се велики број различитих права, али су када је реч о злоупотреби путем друштвених мрежа и интернета уопште најчешће угрожена права која се односе на податке о личности која се могу угрозити крађом података, крађом идентитета, али и злоупотребом у комерцијалне сврхе. Друштвене мреже нису у употреби дуго, али су релативно кратком периоду примене створиле значајну базу података о корисницима.²⁴ Корисници често, велики број њих свакодневно, допуњује податке о себи на мрежама бројним објавама, фотографијама и сл. Чињеница да су подаци објављивањем на мрежама доступни свим корисницима интернета и да корисници нису у стању да контролишу примену података створила је осећај несигурности и недовољне заштићености. Остваривање заштите права на приватност корисници интернета могу да остваре тако што ће контролисати откривање личних података. Заштита података подразумева заштиту од злоупотреба или неадекватне употребе података од стране појединаца, приватне организације или државе.

Крађа идентитета је честа појава на интернету, а односи се на коришћење туђих података у циљу остваривања финансијских и других користи. Најчешћи начини крађе идентитета јесу хаковање (енгл. *Hacking*), фишинг (енг. *Phishing*), фарминг (енгл. *Pharming*), спуфинг (до важних података се долази неауторизованим приступом некој интернет локацији) (енгл. *Spoofing*), скиминг (превара платним или кредитним картицама путем

²¹ Ivana Roagna, *Zaštita prava na poštovanje privatnog i porodičnog života u skladu sa Evropskom Konvencijom o ljudskim pravima*, Strazbur 2012, стр. 14.

²² *Ibid.*, стр. 28.

²³ Драгица Попеску, Заштита права приватности и његове сфере, *Страни правни живот*, 2016, стр. 73-88.

²⁴ Сматра се да је претеча друштвених мрежа виртуелна „огласна табла“ на (енгл. Bulletin board system - BBS) којој су могли да се каче постови, а коју су 1978. године осмислили аматери, али добри познаваоци компјутера. Већ 1992. године основана је виртуелна заједница студената, а 1996. године и мрежа која је омогућавала комуникацију путем профила. Више о томе: The Brief History of Social Media: Where people interact freely, sharing and discussing information about their lives, <http://www2.uncp.edu/home/acurtis/NewMedia/SocialMedia/SocialMediaHistory.html>, претражено 16.08.2020.

меморисања информација са магнетних трака платних и кредитних картица чијим се рекодирањем може фалсификовати картица) (енгл. *Skimming*), скам (врсте превара и трикова који се шаљу путем електронске поште, најчешће у виду лажних лутрија) и сл.²⁵

Потреба за заштитом на интернету условила је појаву коалиције за интернет права и принципе (Internet Rights and Principles Dynamic Coalition - IRP) која обједињује појединце и организације из целог света. Циљ коалиције чији рад је заснован на раду Интернет форума Уједињених нација (*UN Internet Governance Forum*) јесте заштита људских права у виртуелној средини.²⁶

Најчешћи и сигурно најопаснији вид злоупотреба друштвених мрежа јесте дигитално насиље које се јавља у различитим формама. Чињеница да је путем интернета лако и једноставно доћи до сваког корисника, као и то да је доступан, јефтин и лак начин комуникације, омогућила је да дигитални насилник може свакодневно и по више пута приступи жртви и утиче на ниво насиља, односно на живот и безбедност жртве. Важно је истаћи да насилник може да износи податке о жртви и на тај начин жртву изложи јавности чиме се положај жртве и повреда њених права повећавају. Анонимност насилника и могућност промена имена, адреса са којих се шаљу увредљиви садржаји, поруке и други материјали чини их неухватљивим што подстицајно делује на то да са таквим понашањем наставе.

Посебан проблем представља вршњачко насиље, али и насиље које се односи на злостављање малолетника, педофилију. Вршњачко насиље један је од проблема са којима се сусрећу основци и средњошколци који се огледа у коришћењу технологије и комуникације за слање увредљивих, провокативних, штетних порука и садржаја. Циљ оваквог понашања јесте понижавање и омаловажавање жртве које оне најчешће не пријављују, што отежава откривање проблема а насилнике подстиче да са таквим понашањем наставе. Чињеница да су поред деце и одрасли спремни да учествују у злостављању малолетних лица посебно забрињава и захтева посебан напор у спречавању.

Повезивање истомишљеника и људи истих или сличних интересовања које се путем мрежа остварује има велики значај за развој многих области науке, културе, бизниса и сл. Међутим, путем интернета и друштвених мрежа остварује се и повезивање деструктивних истомишљеника и терориста. Познат је случај „арапског пролећа“ за који се везује коришћење друштвених межа у циљу организовања протеста у Египту, Тунису, Сирији.

²⁵ Paget, Francois: „Identity theft”, McAfee Avert Labs technical white paper No 1., 2007, <http://www.pubblicaamministrazione.net/file/whitepaper/000042.pdf>, претражено 20. 09. 2020.

²⁶ Please Rob Me, <http://pleaserobme.com/>, претражено 20.09.2020

Чињеница да су у организовању протеста коришћене друштвене мреже Facebook и Tvider условио је назив ових револуција те су познате као Facebook и Tvider револуције.²⁷

Објављивање подата на друштвеним мрежама може поред манипулација и злоупотреба на самим мрежама да услови и друга кривична дела. Небројено пута слушали смо о пљачкама станова и кућа у периду када су власници на одмору, викендици или из било ког разлога нису у својим домовима. Сведоци смо, а неретко и сами објављујемо слике са нових дестинација и места које смо обишли, не размишљајући да на тај начин показујемо да нисмо у свом дому, што наш дом претвара у потенцијалан плен. У оквиру података које смо сами објављивали и добровољно учинили доступнима налазе се и информације о томе где живимо, што уз чињеницу да користимо гоогл мапе омогућава свим потенцијалним починиоцима кривичног дела да схвате где се налазимо, односно да смо довољно далеко и да нисмо у стању да заштитимо свој дом. Управо је на све наведено указао оснивач интернет портала www.PleaseRobMe.com на коме је дат преглед профила корисника Twitter који су на одмору, а чији су домови празни што их чини лако доступним пљачкашима.²⁸

Различите форме злоупотребе информационих технологија и повреде права које настају као последица тих злоупотреба утицали су на издвајање посебне области кчији је предмет анализе високотехнолошки криминалитет.

3. ЗАВИСНОСТ И ДРУГЕ НЕГАТИВНЕ ПОЈАВЕ УСЛОВЉЕНЕ ПРИМЕНОМ ИНТЕРНЕТА

Поред злоупотреба које се односе на појединце или групе које су склоне угрожавању или повређивању права корисника друштвених мрежа, важно је указати на негативну појаву која се односи на зависност или прекомерно коришћење друштвених мрежа. Осећај социјализације и повезаности која се преко мрежа остварује и број прегледа и лајкова који имају објаве стварају код појединаца слику повезаности и припадности која најчешће није у складу са реалним животом. Велики број виртуелних пријатеља, могућност представљања на начин на који желе да се представе,

²⁷ Александар Миладиновић, Витомир Петричевић: „Криминогени аспект друштвених мрежа“, *Зборник радова, међународна научностручна конференција, Сузбијање криминала и европске интеграције с освртом на високотехнолошки криминал, Лакташи* 28-30. 03. 2012. година, с. 266., <http://education.muprs.org/wpcontent/uploads/2014/12/Zbornik-Visokotehnoski-kriminal.pdf>, претражено 21. 09. 2020. године

²⁸ *Raising awareness about over-sharing - Please Rob Me*, <http://pleaserohme.com/why>, претражено, 21.09.2020

што подразумева скривање недостатака, омогућава појединцима да сакрију идентитет или се представљају бољим него што јесу.

Иако је циљ и смисао друштвених мрежа био повезивање и социјализација људи ефекат и резултат су другачији. Људи су реално мање повезани, најчешће усамљени проводе много времена испред рачунара, при чему се смањује потреба за комуникацијом и разговором. Неретко смо сведоци ситуација у којима млади људи који седе за истим столом у кафићу не комуницирају, већ свако од њих прати своје профиле на друштвеним мрежама. Повећано коришћење друштвених мрежа и технологије уопште доводе до новог начина живота, те друштвене мреже не представљају само могућност и начин за испуњавање слободног времена, већ преокупацију због које многи одлажу и не испуњавају обавезе и запостављају реалне потребе за спавањем, храном и сл. Чињеница да су мреже дизајниране тако да привлаче и држе пажњу корисника ствара осећај да се нешто пропушта уколико нисте *on line*. Појавом паметних телефона ствара се могућност непрекидног праћења дешавања на мрежама што утиче на то да се код многих корисника губи граница између реалног и виртуелног.

Посебно је изражен проблем деце која свакодневно проводе више сати на интернету. Према подацима истраживања петина деце у Србији проводи и до седам сати дневно на интернету, док је око 50% радним даном три сата дневно на интернету, викендом чак и више, у просеку око четири сата.²⁹

Потреба за интернетом и друштвеним мрежама представља проблем са којим се суочавају и корпорације. Наиме, велики број запослених више пута у току радног времена посећује интернет за личне потребе, што се одражава на квалитет рада и њихову продуктивност. Поред тога доступност информација и надекватна заштита објављених дела неретко доводи до злоупотреба и кршења ауторских права.³⁰ Примена интернета олакшала је и трговину људима, утицала на развој криминалних активности у области финансија, омогућила шпијунажу и бројне друге проблеме које негативно утичу на појединце, друштво као целину и саму државу. Ово су само неке од области у којима долази до злоупотреба друштвених мрежа и могућности повреде права које „дигитална неписменост“ носи са собом. Чињеница да објављени подаци и након брисања остају у власништву мрежа указује на то колико корисници нису свесни последица које овакво понашање условљава.

Наведене негативне појаве условљене применом друштвених мрежа и интернета уопште, али и друге које су предмет анализе високотехнолошког

²⁹ Kuzmanović Dobrinka, Pavlović Zoran, Popadić Dragan i Milošević Tijana, Korišćenje interenta i digitalne tehnologije kod dece i mladih u Srbiji, Beograd, 2019, стр. 20.

³⁰ Више о ауторским правима у сајбер простору: Prlja Dragan, Reljanović Mario, Ivanović Zvonimir, *Internet pravo*, Institut za uporedno pravo, Beograd, 2012;

криминала свакако не умањују значај интернета који даје бројне могућности развоја у свим областима. Динамика развоја интернета и брзина промена којом се то одвија уз могућности које примена интернета пружа захтева бржу и ефикаснију реакцију права којим се злоупотребе морају да спрече.

ЗАКЉУЧАК

Злоупотреба друштвених мрежа и повреда права настала као њена последица проблем је са којим се суочавају скоро све државе савременог доба. Чињеница да географска раздаљина и државне границе не представљају ограничење и препреку за извршење кривичног дела додатно отежавају његово откривање и адекватно санкционисање. Из тог разлога се од законодавца очекује интензивна активност у побољшању постојећих законских решења, али и предузимања превентивних мера и стварања подстицаја којима би се број повреда права могао да смањи. Висок степен опасности по појединце, али и друштво као целину, као и интернационализованост проблема високотехнолошког криминала захтевају међународну сарадњу, нормативну и практичну активност. У процесу превентивног деловања важно је едуковати све кориснике мрежа, посебно малолетна лица, како би се могућност повреда права и злоупотреба технологије у томе смањила. Чињеница да апсолутна безбедност није могућа, односно да пораст безбедности условљава трошкове изнад нивоа штета насталих злоупотребом друштвених мрежа указује на неопходност утврђивања ефикасног нивоа заштите, односно нивоа који ће у односу трошкова и користи бити економски оправдан.

Примена интернета и могућност различитих злоупотреба, које неретко остају некажњене, показује стање свести и морала код људи. Тога свако од корисника интернета мора бити свестан када објављује личне податке и настоји да ограничи објављивање јер се тиме превентивно смањује могућност да постане жртва виртуелног раја за бројне кориснике који су спремни да то злоупотребе.

Посебан проблем у заштити права корисника друштвених мрежа и интернета уопште представља инертност и кашњење права у регулисању ове и те како динамичне области.

Danijela PETROVIĆ, LL.D.

Assistant Proffesor

University of Pristina - Kosovska Mitrovica, Faculty od Law

VIOLATION OF THE RIGHT TO PRIVACY AS A CONSEQUENCE OF SOCIAL NETWORKS ABUSE

Summary

Everyday use of computer technology is followed by abuse, that is, exposing users of social networks to different forms of violence. Data abuse, frauds, and violence violate human rights and other rights guaranteed by law. Rights violation as a consequence of the use and abuse of social networks relates to the violation of privacy rights as well. A large number of social networks users post their data onto one of the networks daily, in form of photographs, recordings, etc., without being familiar enough with the possibilities for abuse. The fact that this area is insufficiently or inadequately regulated enables a large number of individuals or groups inclined to rights violation to do so while not bearing consequences of their actions, which creates incentives for continuing with such behavior. Protection of the right to privacy can be achieved by controlled exposure of personal data, reporting abuse and violence, and by creating a legal framework and legal mechanisms. The analysis of this paper will indicate different types of data abuse, other forms of privacy rights violations, other negative phenomena conditioned by the application of social networks, and the internet in general, as well as the necessity of more intense activity of legislators in regulating this area.

Keywords: *privacy, abuse, social networks.*

ЛИТЕРАТУРА

Бобан Марија: „Право на приватност и право на приступ информацијама у савременом, информацијском друштву“, *Зборник радова Правног факултета у Сплиту*, год. 49, 3/2012.

Водинелић Владимир, *Грађанско право – уводне теме*, Номос, Београд, 1991.

Гајин Саша, Накнада штете у случају повреде права на лик, *Правни живот*, бр. 11-12/1992.

Kuzmanović Dobrinka, Pavlović Zoran, Popadić Dragan i Milošević Tijana, *Korišćenje interenta i digitalne tehnologije kod dece i mladih u Srbiji*, Београд, 2019.

Александар Миладиновић, Витомир Петричевић: „Криминогени аспект друштвених мрежа“, *Зборник радова, међународна научностручна конференција*, Сузбијање криминала и европске интеграције с освртом на вискотехнолошки криминал, Лакташи 28-30. 03. 2012. година, <http://education.muprs.org/wpcontent/uploads/2014/12/Zbornik-Visokotehnoloski-kriminal.pdf>, претражено 21. 09. 2020. године.

Николић Милан: „Практични аспекти заштите приватности корисника и безбедности комуникационих мрежа и услуга у Србији“, http://www.telekomunikacije.rs/arhiva_brojeva/peti_broj/milan_nikolic_prakticni_aspekti_zastite_privatnosti_korisnika_i_bezbednosti_elektronskih_komunikacionih_mredja_i_usluga_u_srbiji_305.html, претражено 15. 08. 2020. године.

Prlja Dragan, Reljanović Mario, Ivanović Zvonimir, *Internet pravo*, Institut za uporedno pravo, Beograd, 2012.

Paget, Francois: „Identity theft“, McAfee Avert Labs technical white paper No 1., 2007, <http://www.pubblicaamministrazione.net/file/whitepaper/000042.pdf>, претражено 20. 09. 2020.

Raising awareness about over-sharing - Please Rob Me, <http://pleaseroame.com/why>, претражено, 21.09.2020.

Попеску Драгица, *Грађанскоправна заштита права приватности од повреда путем масмедија*, Правни факултет Универзитета Унион; Службени гласник, 2008.

Попеску Драгица, *Заштита права приватности и његове сфере, Страни правни живот*, 2016.

Roagna Ivana, *Zaštita prava na poštovanje privatnog i porodičnog života u skladu sa Evropskom Konvencijom o ljudskim pravima*, Strazbur 2012;

Финжгар Алојзиј, *Права личности*, Службени лист СФРЈ, Београд, 1988.

Directive 95/46/EC of the European Parliament and of the Council of 24 October 1995 on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data), <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=celex:31995L0046>, 1995, године и <http://eurlex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=URISERV:114012> претражено 15.08.2020.

Directive 2002/58/EC of the European Parliament and of the Council of 12 July 2002 concerning the processing of personal data and the protection of privacy in the electronic communications sector. Directive on privacy and electronic communications, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32002L0058:en:HTML> претражено 15.08.2020.

Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода (Рим, 1950), („Службени лист СЦГ“ Међународни уговори бр. 9/2003).

European Commission (2016): Reform of EU data protection rules. Dostupno na http://ec.europa.eu/justice/data-protection/reform/index_en.htm (20.08.2020).

Закон о заштити података о личности, „Сл. гласник РС“ 87/2018.

Републички завода за статистику, доступно на <https://www.stat.gov.rs/>, приступљено 10.08.2020.

Стратегија развоја информационог друштва у Републици Србији до 2020. године („Службени гласник РС“ бр. 51/2010).

Устав Републике Србије „Сл. гласник РС“ 98/2006.